

בבא מציעא מז:

בענין מעות קונות

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

גבוה, אין לו קנין אלא קנין כסף, אבל בהדיוט שייך משיכה.

הפרי יצחק [ח"א סימן מז] מבאר שר' יוחנן אינו סובר הדחיה דשאני הקדש שא"א במשיכה משא"כ הדיוט, דס"ל שמשיכה אינה קנין כלל, ולכן לא שייך לומר שהדיוט אפשר במשיכה. אלא דשיטת תוס' [הובא להלן אות ד] שמתנה קונה במשיכה וא"כ משיכה הוי קנין בהדיוט, אבל לפי הרמב"ן שחולק על תוס' אפשר לומר כן שמשיכה אינה קנין בהדיוט. וא"ת גם לרמב"ן הוי משיכה קנין אצל גוי. וי"ל דמ"מ אצל ישראל אינו קנין כלל [עיין להלן אות ד].

ג] אמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות - א. שיטת רש"י [מו:]: שלומדים קנין כסף מפדיון הקדש, וכן פירש"י [עירו' פא:]: דכתיב בפודה מהקדש ונתן הכסף וקם לו ק"ץ בלוקח מהדיוט. הטעם של ריש לקיש מבארים התוס' [עירו' פא:]: והתורא"ש אצלנו שס"ל שאין ללמוד מהקדש, דדוקא בהקדש שאין שייך משיכה, דכל היכא דאיתא ביה גזא דרחמנא איתא ואין משיכה מוציאתו מרשות

2. ספר דבר יעקב

ב. ר' חננאל והרי"ף אצלנו כתבו שילפינן שמעות קונות בק"ץ מעבד עברי שנקנה בכסף, ומה את גופו קונה בכסף את ממונו לא כ"ש. הר"ן והנ"י מקשים על פירוש הר"ת, שעכו"ם יוכיח, שקונים עבד כנעני בכסף וממונו נקנה דוקא במשיכה [וכע"ז פריך הגמ' בכר' יג:].

3. ספר דבר יעקב

ד] אמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות - הריטב"א מקשה לגבי מתנה שליכא מעות במה יקנה. ואותה קושיה תהיה מי שרוצה לזכות במטלטלין של הפקר במה יקנה. ומתוך הריטב"א בשם תוס' שר' יוחנן מודה שבמתנה שליכא מעות, משיכה קונה מה"ת. וכן כתבו התוס' [ע"ז עא. ד"ה פרדשני] שבמתנה ומציאה שליכא מעות לכו"ע קונה במשיכה או הגבהה.

4. שיעורי ר' דוד בבא מציעא דף מז עמוד ב

צא) היכא דלא שייך כסף, אי קונה מה"ת במשיכה

גמ' אמר רבי יוחנן, דבר תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיף בעלייה וכו'. [ולכאורה קשה, לר' יוחנן דמה"ת מעות קונות, ולא משיכה, א"כ היכא דנותן לו מתנה, דליכא מעות, במאי יקנה. ואכן] התוס' בע"ז (דף עא. ד"ה פרדשני) כתבו דהיכא דליכא כסף לכו"ע קונה מה"ת במשיכה או בהגבהה, דאל"כ מציאה ומתנה איך יקנה מה"ת. וכן כתב הריטב"א (בשטמ"ק כאן ד"ה וקשיא לי) לר' יוחנן מתנה מטלטלין דליכא מעות, במה יקנה.

תירצו בתוס', דמודה ר' יוחנן במתנה, כיון דליכא מעות, דקונה במשיכה.

אכן כתב, דהרמב"ן אומר דאף מתנה אינה נקנית אלא בחליפין או בחצירו או באגב ע"ש.

והקצוה"ח (סי' קצ"ח סק"א) תמה על הרמב"ן, דהא חצירו אינו אלא מטעם יד או מתורת שליחות, וכיון דידו ממש אינו קונה לו למ"ד מעות קונה, מאי עדיפותא דחצר, וכן למ"ד משום שליחות נמי מודה היכא דלא שייך ביה ידו דלא מהני חצר וכמו שמבואר אצלינו (סימן ר' סק"א) וצ"ע, ע"כ. [והיינו דהקצוה"ח סובר דחצר מטעם יד היינו יד דמשיכה והגבהה, ואי משיכה לא מהני מה"ת ממילא גם יד לא מהני, ולכן הקשה דכיון דיד לא קני, אף חצר לא יועיל] (ועיין ס"ק הבא). ובפרי - יצחק (ח"א סי' מ"ז) כתב, דלסברת הקצוה"ח דאי משיכה אינה קונה, גם חצר לא קני, א"כ לפי"ז יהא מוכרח דהיכא דליכא מעות, לכו"ע משיכה קונה, דאל"כ איך יקנה מציאה והפקר. דבשלמא מתנה אפשר דיקנה ע"י חליפין או אגב, אבל הפקר הא חליפין לא שייך, ואגב, הא נמי אינו קונה בהפקר לדעת האחרונים, [דנהי דהקצוה"ח (סי' ער"ה סק"א) כתב דהפקר נקנה באגב, מ"מ האחרונים חולקין עליו], ועוד דהא דעת הראשונים הוא דאגב אינו קונה אלא מדרבנן, וחצר, הא נמי אינו קונה, כיון דאין משיכה קונה, וא"כ איך יקנה הפקר מה"ת. ומוכרח דהיכא דליכא מעות, לכו"ע משיכה קונה מה"ת כדעת התוס' ודלא כהרמב"ן, [וא"כ עדיפא הו"ל להקצוה"ח להקשות על הרמב"ן, דמוכרח דמשיכה קונה היכא דליכא כסף], (ועי' ס"ק הבא).

5. ספר שערים מצויינים בהלכה

המוכר, ולעולם מעות קונות, כתב בשו"ת צמח צדק (סי' לא) דלא רצו לתקן כך, כדי שלא יערים [המוכר], ולא ירצה לעשות משיכה כדי שישאר באחריות המוכר, דיאמר כבר נקנה לי המקח מדין תורה דמעות קונות, ואין המוכר יכול לחזור, ולמה לי משיכה ולמשוך האחריות עלי, לכך תקנו משיכה, ויהיה הלוקח חושש שמא יחזור בו המוכר וימהר לעשות משיכה, דתקנה זו חששו נמי לטובת המוכר שימהר הלוקח לעשות משיכה.

והא דהפקיעו חכמים קנין מעות שהוא מדאורייתא, ולא תקנו שהאחריות ישאר על

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

כתב במחנה אפרים (קנין משיכה סי' ב) שהנוהגים לקנות אתרוג בהקפה, ואינם פורעים דמיו קודם החג, אין עושים כהוגן, כי דבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה קונה אלא מדרבנן, ואנן בעינן לכס. וכך הביא בשו"ת בנין שלמה (ה' לולב סי' מח) בשם השאג"א, דאינו יוצא ידי אתרוג עד שיתן דמים מקודם, כיון דקי"ל כר"י דדבר תורה מעות קונות.

אליבא דרבנן. אמנם הרבה פוסקים העלו שיש להם על מה לסמוך, משום דקנין דרבנן מהני

לדאורייתא, עי' בשע"ת (סי' תרנח סק"ה) בשם כמה אחרונים. וכבר הארכנו מזה לעיל (מו: ד"ה מפני – והנה) עי"ש. ובשו"ת מהרש"ם

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

דרבנן נע"י נתיב חיים הנ"ל. וע"ע בלשון הזהב (עירובין פא.), ונפק"מ גם באתרוג כשחל יו"ט א' בשבת, וכש"כ להחולקים על הרמ"א הנ"ל שבשאר מצוה לא אמרי' כן, עדיין צ"ע. ובערך שי (או"ח שם) ג"כ דחה תירוץ הנ"ל, והוא תירץ דהתם שאני שלא שייך הגזירה שמא יאמרו נשרפו חטיף בעליה, וכזה תירץ האמרי אמת (מכתבי תורה שם) דהיכא שיש לו חלק מהחפץ, לא שייך הטעם שמא יאמרו נשרפו חטיף בעליה, שלא ימנע מלהצילו, א"כ קונה במעות בלחוד. אמנם בק"פ אמת (עירובין שם) מוכח דלא ס"ל כן, אלא דלא פלוג חכמים בזה, ובכל אופן אין מעות קונות, נוראיתו מהא דאמרי'

עוד דנו הפוסקים אהא דק"ל (או"ח סי' תרעז ס"א) בנר חנוכה שאכסנאי נותן פרוטה לבעה"ב להשתתף, והיאך נקנה בפרוטה, והרי מעות אינן קונות, ויש שתירצו עפ"ד מהרי"ל ורמ"א הנ"ל דבמקום מצוה העמידו דבריהם על ד"ת, וא"כ ה"ה במצות נר חנוכה, עי' בשבילי דוד (שם) ומכתבי תורה (אמרי אמת, סי' יב). אמנם זה דוקא להסוברים דאמרי' כן גם במצוה דרבנן, אמנם להחולקים דלא אמרי' כן במצוה

8. ספר דבר יעקב

ה' ומפני מה אמרו משיכה קונה – ר' יוחנן ור"ל נחלקו אם משיכה קונה מה"ת. ומצינו במשנה [קידו' כה:] גם קנין הגבהה ומסירה. ומבארים הר"ן [קידו' כו.] והריטב"א [קידו' כה: ד"ה והא] והפנ"י [קידו' כה: ד"ה משנה] דעיקר הקנין בכל דבר המטלטל הוי משיכה ומינה ילפינן הגבהה ומסירה. והריטב"א מוסיף דהגבהה ומסירה הוי תולדה דמשיכה.

אות כו] כתב שהגבהה הוי מדין יד, ולפ"ז לכר"ע הוי קנין מה"ת, כמו קנין יד שהוי מה"ת כמבואר בב"מ י: [ועיין תוס' ב"ק כט: ד"ה אלא].

ומבואר בר"ן ובריטב"א דלפי מאי דק"ל כר' יוחנן שמשיכה הוי מדרבנן, ה"ה דקנין הגבהה ומסירה הוי מדרבנן. אבל היד רמ"ה [ב"ב פ"ה

9. שיעורי ר' דוד בבא מציעא דף מז עמוד ב

צט) בביאור הנפ"מ אי מעות אין קונות מה"ת או רק מדרבנן גמ' ריש לקיש אמר משיכה מפורשת מן התורה וכו'. והראשונים בשטמ"ק הקשו, מאי נפ"מ אי הוי מה"ת או מדרבנן, דהא עכ"פ אחר התקנה לא קנו מעות אלא משיכה. והריטב"א שם הביא דרש"י לקמן (דף מה. ד"ה קאי באבל) כתב, דנפ"מ לענין קידושין, דלר' יוחנן כיון דמעות קונות מה"ת, אם קידש בהן את האשה, מקודשת כו'. וכתב ואינו מחזור, דכיון דמדרבנן אינן קונות, הפקר ב"ד הפקר, ואף לר' יוחנן אינה מקודשת למ"ד דלית למוכר רשותא להנפוקינן, ע"כ. משמע מדבריו, דלמד בכונת רש"י, דהנפ"מ הוא אם המוכר מקדש אשה בהמעות, ולא אם הלוקח מקדש אשה בהחפץ, וע"ז הקשה דכיון דעכ"פ חכמים תיקנו דמעות אינן קונות, הרי לא זכה המוכר בהמעות, [ועיין להלן (ס"ק קי"ד) מש"כ בזה]. ואכן התוס' לעיל (דף מג א) כתבו, דאף דגם לר"י מעות אינן קונות מדרבנן, מ"מ אכתי איכא חילוק בין ר"י לר"ל, דלר"י לא הפקיעו כח שיש למוכר במעות, ויכול להשתמש בהם, כיון שקונות מה"ת, והוי שואל עלייהו. אבל לר"ל דמה"ת אין המעות קונות, אסור לו להשתמש במעות, ולא הוי שואל עלייהו, ועיין לעיל שם מש"כ בזה.

10. ספר דבר יעקב

י' ד"ה כך תיקנו וכו' דכ"ש כי מוקמת לחזרה נמי ברשות לוקח מסר נפשיה המוכר וטרח ומציל שאם יראה הלוקח דליקה באה יאמר חוזרני בי – התורא"ש והג' אשרי בשם או"ז ובהג' חת"ס מדייקים מרש"י שדוקא קודם הדליקה יכול הלוקח לומר שחזור בו, אבל לאחר השריפה אינו יכול לחזור בו והוי פסידא דלוקח. ור"ת בתוס' סובר שגם אחרי השריפה יכול לחזור בו, ובכה"ג גם ר"ש מודה שיכול לחזור בו.

והנה שיטת הרי"ף שאם נשרפו החיטים הוי הפסד של המוכר, כיון שהלוקח אכתי לא קנה במשיכה. ובעל המאור פליג וס"ל שהוי פסידא דלוקח, שאחרי שנשרפו החיטים אינו יכול לחזור בו, דרק כל זמן שהחיטים קיימים יכול הלוקח לחזור בו ולהשיבם, אבל אחרי שנשרפו אינו יכול להשיבם למוכר. המלחמות חולק ומסכים עם הרי"ף שהוי פסידא דמוכר כיון שהלוקח אכתי לא קנה החיטים. ולפי התורא"ש וההג' אשרי גם רש"י סובר כמו בעה"מ, שדוקא לפני השריפה הלוקח יכול לחזור בו, וכ"כ המהר"ם שיף. אבל הרמב"ן והר"ן לומדים ששיטת רש"י כמו הרי"ף, והרמב"ן מביא ראייה מרש"י [גיטין נב: ד"ה נשרפו וקידו' כח: ד"ה שמא] כמו שיטת הרי"ף, שרש"י שם מפרש שלפני התקנה המוכר לא היה טורח להציל כיון שאינו מפסיד בשריפתו, ולכן תיקנו שיהיה ברשותו להפסיד

משריפתו כדי שיציל. גם בהג' חת"ס מקשה שרש"י בגיטין סותר לדבריו אצלנו. והפנ"י כתב כיון שמוכח מרש"י בגיטין כמו הרי"ף, צ"ל דמש"כ רש"י אצלנו שהלוקח טען שחזר לפני השריפה, זה לאו דוקא, וה"ה שיכול לחזור בו אחרי השריפה. וקשה למה בכלל צריך לחזור בו, הרי עדיין לא קנה החפץ.

ועצם מחלוקת הרי"ף ובעה"מ מבארים האחרונים [תשובת חת"ס יו"ד סימן שיד, קה"י סימן מא, אבן האזל מכירה פ"ג] שנחלקו האם תקנת חכמים היתה לגמרי להפקיע קנין כסף, או דלא הפקיעו קנין כסף אלא נתנו זכות למוכר וללוקח לחזור בהם ולתבוע חזרה המעות או החפץ כל זמן שלא היתה משיכה. בעה"מ סובר שהקנין חל וגדר התקנה שיכולים לחזור בהם, ולהחזיר המקח, ולכן לאחר שריפה שאי אפשר להחזיר החפץ, לא שייך כבר להחזיר, והשריפה הוי פסידא דלוקח, והרי"ף והרמב"ן ס"ל שהקנין לא חל, ולכן הוי פסידא של מוכר. וכל המחלוקת לפי רבנן, אבל לפי ר"ש בודאי הקנין חל, אלא שיש לזכור זכות לחזור בו ולא ללוקח.

הקה"י דוחה שגם הרמב"ן יכול לסבור שהקנין חל מחמת המעות, אלא שיש ללוקח זכות לחזור בו ואז מתבטל הקנין למפרע, ולכן אם נשרף והלוקח חזר בו, בטל המקח למפרע וחפץ של מוכר נשרף.

11. ספר שערים מצויינים בהלכה

וכתבו התוס' בסמוך (מח: ד"ה נתנה) ובמס' ע"ז (עא. ד"ה רב אשי) בשם ר"ת, דישראל קונה בכסף ועכו"ם במשיכה, ורבינו חיים כהן ס"ל דבין ישראל ובין עכו"ם קונים בכסף, ודעת רש"י (בכורות ג. ד"ה קנין) דקי"ל כר"ל, דישראל במשיכה ועכו"ם בכסף. ועי' בסמ"ע (רס"י קצד) שהרמב"ם (זכיה פ"א הי"ד) ס"ל דנכרי קונה בכסף או במשיכה, אבל הרמב"ן ושאר גאונים נחלקו עליו וס"ל דגוי מישראל אינו קונה מטלטלין בכסף רק במשיכה, אבל המרדכי (סי' שב) והטושו"ע (י"ד סי' שכ ס"ו) הכריעו דצריך דוקא שניהם. וכ"כ הש"ך (שם סק"ד) דמידי ספיקא לא נפקא, ויעשה משיכה עם המעות, דלמא מעות אינן קונות. נועי"ש בסמ"ע ובש"ך אם יש לחלק בין ישראל הקונה מעכו"ם דמהני קנין כסף, לעכו"ם שקונה מישראל שצריך משיכה]. והרמ"א (שם ס"ג) פסק, דבמטלטלין קונה

מעכו"ם בנתינת המעות לכד. וזהו שיטת רש"י. ועי"ש בביאור הגר"א (ס"ק יא) דרוב פוסקים חולקים על רש"י וצריך משיכה. גם בשו"ת חינוך בית יהודה (סי' פד) כתב שרש"י יחידאה הוא, נוכח העירו עליו מדעת הרמב"ם ור"ח כהן דס"ל נמי דמהני כסף בנכרי]. ובמג"א (סי' תמח סק"ד) הביא בשם המשאת בנימין דרוב פוסקים ס"ל דעכו"ם קונה בכסף בלבד. ועי"ש בחק

12. דף על הדף בבא מציעא דף מז עמוד ב

בגמ': דבר תורה מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיף בעלייה.

בפרשת בא נאמר (שמות יב, כא), 'ויקרא משה וגו' ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח', ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ד) יליף מה שנאמר 'משכו וקחו וגו'', דבהמה דקה נקנית במשיכה. בצפנת פענח הקשה, למה הוצרכו למשיכה, הרי מן התורה מעות קונות, עוד הקשה, למה בציווי של הקדוש ברוך הוא למשה לא נאמר כלל משיכה אלא (שם ג), 'דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית', ונאמר רק 'קחו' אך לא 'משכו', ולמה אמר משה 'משכו'.

ותירץ. דכיון שהיה קודם מתן תורה והיו עדיין בני נח לא קני אלא במשיכה וכדאיתא (בכורות יג, ב) לעמיתך בכסף ולעכו"ם במשיכה. ועל כן במאמר הקב"ה דלא שייך בזה זמן ושעה ודורות ונאמר לעולם, לכך כתיב ביה קיחה, דלדורות קנו ישראל במעות, אולם במאמר משה שנאמר לפסח מצרים שהיו עדיין בני נח וקנו רק במשיכה, לזה אמר 'משכו'.

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיף בעלייה.
הקשה הסמ"ע (סי' קצח סק"ז) א"כ
מהאי טעמא גם בקנין סודר לא הו"ל לקנות,
ותירץ דכל זמן שלא קיבל המוכר דמי שיווי
הפירות הוא מציל את הפירות, כיון דלא ניחא
ליה לילך עם הלוקח לדין תורה. וכבר כתבו
כן התוס' לעיל (מה. ד"ה ש"מ) דכיון דלא קיבל
המוכר המעות, טרח ומציל פן יסרב הלוקח
ליתן לו המעות. וע"ע בחי' הר"ן לעיל (מז.).

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

כתב הרמ"א (סי' קצח ס"ה) י"א דאם היו
המטלטלין במקום דאין למיחש לדליקה, נקנו
במעות. ומקורו מהגהות המרדכי (סי' תמט)

15. דף על הדף בבא מציעא דף מז עמוד ב

בתפארת שלמה (מועדים, שער התפלה) ביאר לפי דברי הגמרא את הפסוק (תהלים לו, יא) 'משוך חסדך ליודעיד', דהרי אמרו 'דבר תורה משיכה קונה', קונ"ה בגימ' קנ"ו ה'. יוסף עולה גימ' קנ"ו להמשיך לה', כי הוא המושך חסדך ע"י הצי"ע. וידוע מה שאמרו במסכת קידושין (כב, ב) שיש ב' מיני משיכות, הא', קורא לה והיא באה, והב', הכישה במקל והיא תבא, ועל זה אנו מתפללים שיהיו משיכת החסדים על ידי בחינת קורא לה והיא באה על ידי דברי תורה, ולא על ידי יסורים חס ושלוש בבחינת הכישה במקל.